
Мақалада әдеби портрет жанры қазіргі әдебиеттанудағы күрделі проблема ретінде қарастырылады.

In article the question on genre specificity of a literary portrait as to an actual problem of modern literary criticism is considered.

Бегимбекова Ақмарал

Ғ. ОРМАНОВ ЛИРИК АҚЫН

Ғали Орманов қазіргі Алматы облысы, Қапал ауданындағы Ешкіөлмес деген жерде кедей шаруа отбасында туған. Жас кезінде балалар үйінде тәрбиеленген.

Ғ.Орманов бастауыш мектепте сауат ашып, кейін Алматыдағы халық ағарту институтының дайындық курсына оқыған. Жоғары білімді Абай атындағы педагогика институтында алды.

Ғ.Ормановтың алғашқы өлеңдері 1928 жылдан бастап баспа жүзінде шыға бастады. 1934 жылы Ғалидың 1927-1933 жылдар арасында жазған өлеңдерінің жинағы «Шеңбер» деген атпен жарық көрді. 1936 жылы «Абысын сыры» атты жинағы шықты. Ұлы Отан соғысы жылдары ақын «Халық қаһарманы» (1941), Емен (1944) деген өлеңдер жинағын ұсынды. Ақынның өлеңдері оның 1950 жылы шыққан «Таң-дамалы шығармалар» жинағына енді. 1957 жылы Ғ.Ормановтың таңдамалы шығармалар жинағы тағы да жеке кітап болып шықты. Өмірінің соңғы жылдарында Ғ.Ормановтың қаламынан тағы да бірқатар өлеңдер мен поэмалар туды. Ақын Ленин орденімен, Еңбек Қызыл Ту, Қызыл Жұлдыз ордендерімен марапатталған.

Ғ. Ормановтың 3 томдық шығармалар жинағы 2007жылы шыққан. Бұл жинақ ақынның 100 жылдық мерейтойының қарсаңында шығарылған болатын. Ғ.Ормановтың шығармашылығы 20-шы жылдардың аяқ кезінде, елдегі болып жатқан ұлы өзгерістер – конфискация, ұжымдану дәуірінде басталды. Ақын өз кезеңіндегі қазақ ауылдарындағы жаңа құбылысты әртүрлі штрихтер арқылы көрсете білді. Қазақстанда бесжылдықтың алыбы - Түркістан- Сібір темір жолы салынды. Бұл Қазақстан өміріндегі үлкен жаңалық еді. Ғ.ормановтың «Шеңбер» деген өлеңі осы үлкен құрылысқа арналды. Ғ.Орманов құлазыған, дабырсыз кең даланың енді еңбек әнін шырқағанын айтады. Ақын бұл даланың бейнесін тамаша суреттейді де, жұмыскерлердің ерлік істеріне образды сөздер тауып береді.

Айналасы айшылық
Алыс сапар сарсылып,
Аралаған жерлерім.
Сол жерлерді меңгерген
Қолмен қайып, көмкерген,
Жұмыскерім – ерлерім:
Күнге қақтап өздерін,
Сорғалатып терлерін
Жердің иген шеңберін.
Қыйыстырды қыйынды.
Қыюласты жео беті –
Тауым, сайым, белдерім.
Қолға тұтқаны ұстатты,
Ұзынды иіп қысқартты.
Шебер ылғый зергерім!!!

Міне осы шумактағы қыюы қашқан жерді көмкеріп, қолмен қайып тау мен тасты қыюлас-тырған көрініс, немесе жердің шеңберін бейне-бір темір жол иіп тұрғандай сурет, айналасы айшылық ұзақ жолды қысқартып тұрған поезд жылдамдығының барлығы – ақындық жүректен образ жасау арқылы, сурет арқылы көрініп отырады. Ақын ең алдымен жұмыскерлердің еңбегін айтады. Оларды шебер зергерге теңейді.

Ғ.Ормановтың ақындығының үлкен қуасы Ұлы Отан соғысы жылдары. Отан басына ауыр күн туғанда ақын жауды жеңуге, елін, жерін сақтауға бар күшін жұмсайды. Ақын өнері поэзия болса, Ғали сол поэзиясын шындай түсіп, халықтың патриоттық сезімін қозғайтын жалынды, шынайы лирикаларымен араласты. Бұл кезеңде Отанның адам үшін қаншалықты қымбаттылығын Ғали ақын тебірене жырлады.

Жарасар адам аты Отанымен,
Өмір не одан қалып, көрген күн не?
Көз түрткі көрінгенге Отансыз жан,
Кеткені қайғы – шердің шеңгелінде.
Құл етсе азат басын, асау жанын,
Адамның тірлігі не, өлгені не?

Ғ.Орманов табиғатында лирик ақын. Ғали ақын қаламынан туған лирикалық шығармалардың ішінде саяси әлеуметтік сарынмен қатар,

табиғат, махаббат тақырыптары да бар. Табиғат суретін бергенде ақын оны геройдың көңіл – күйімен, советтік шындықпен байланыстырады. Ғали «Өзен» деген өлеңінде өзенмен сырласа отырып, бұрынғы икемге көнбеген арман ғана болған көлді совет адамдарының өз игілігіне жаратып, бұғауланғанын шабытпен айтады. Осы шындықты ақын жырының арқауы етеді де, ол идея тамаша көркем формасын табады. Бұл өлеңде Ғ.Ормановтың өзіне тән стиль ерекшелігі айқындала бастағаны көрінеді. Ең алдымен ақын тек сыр шертуші ғана емес, суретші де:

Жінішке жіптей арықтар
Жете алмай шелгн үзілді
Бұлдырап өткен замандай,
Бұрылмай суын көп ақты.
Көңілде қалған армандай
Мөлдіреп алыс көл жатты, –

десе, сол өзеннің суы енді жерді құлпыртып жатқанда, оған жаңа теңеу іздейді, жерді анамен салыстырады:

Қуаның түлеп жер ана,
Құлпыра шықты гүл ұстап.

Бұл ақындық көргіштік, сезімталдықтан туған, бояуын дәл тауып реалистік өрнек алған суретшінің жасаған тапқыр суреті.

Ғали ақын табиғаттың қай түріне арнап жыр жазса да оған көңілдегі бір жылылық лепті сездіреді. Өте орынды теңеу табады. Өзінің жазған «Қырғыз жерінде» деген өлеңінде де ақын табиғат көрінісінен халықтар арасындағы ақындық сезімін, достықтың белгісін көреді, сөйтіп Ғали халықтар арасындағы ажырамас достықты жырлайды.

Ғ.Орманов ХХ ғасырдың 30–шы жылдардан бастап эпикалық жанрда да өз талабын байқап көрді. Жаңарған ауылдың өткені мен бүгінгісін көрсету ниетімен «Шәуілдір» атты ұзақ поэма жазды. Ғали ақынның есте қалар бір ерекше қасиеті – ол әртүрлі сәтті кезеңді тосып, дәл кезін күр өткізбей үн қосып қалмайды, ойы – қыры, қысы– жазы, қуанышы– мұңы бар үлкен өмірде солардың бірі мен бірінің байланысы– шиеленісі барын білетін, алманың өзімен бірге ағашын да, ағашымен бірге тамырын да тамырымен бірге суаруын да ойлай жүретін ақын еді.

Ғали ақынның тағы бір ерекшелігі – ол айтатын дегенін құлағына емес, жүрегіне айтатын еді, сөзбен емес бейнелеу, суреттеумен айтатын. Ғали лирикасының поэтикалық синтаксисі Абай өлеңдерін синтаксисіне тым жақын келеді. Ғалидың қаламымен қайта жөндеп артығын алып, жетпей жатқан жерлерін қосуы, оның өз шығармашылығына деген ұқыптылығын көрсетеді. Бұл қасиет-оның жылы сезімді, жатық тілді лирикасының жалпы құнын арттыра бермек.

1. Ғ.Орманов «Өмір дастаны», Алматы, 1948ж.
2. Ғ.Орманов «Емен», Алматы, 1944ж.
3. Ғ.Орманов Таңдамалы шығармалар жинағы, 4 томдық, Алматы, 1982-1984жж.
4. С.Қирабаев. «Кеңес дәуіріндегі қазақ әдебиеті». Алматы, 1977ж.
5. С.Сейітов «Өлең өлкесінде», Алматы, 1948ж.

Ғ.Орманов – поэт-лирик. У поэта Гали лирические сочинения не только на тему социального политика, он писал о природе и о любви.

G.Ormanov was a poet of lyric poem. Among its lyrical product there are verses on a theme of love, the nature and a policy and sociology.

Жапарова Асемжан

КОРМАК МАККАРТИ – ҚАЗІРГІ АМЕРИКАНДЫҚ ЖАЗУШЫ ЖӘНЕ ДРАМАТУРГ

Кормак Маккарти – американдық прозашы және драматург. Ол 1933 жылдың 20 шілдесінде, Род-Айленд штатында, Провиденсте дүниеге келеді. Балаға «Чарльз» есімі беріледі, алайда ол оны ирланд королінің құрметіне «Кормак» деп ауыстырады. Аты-жөнінен көрініп тұрғандай, Кормак Маккарти тегі жағынан – ирландық. 1937 жылы Маккарти Ноксвилге,

Теннеси шатына көшіп келеді, аталмыш жерде ол католиктік мек-тебін бітіреді. Мектептен кейін, Теннесия уни-верситетіне оқуға түседі.

1953 жылы Маккарти әскерге шақырылады және 4 жыл бойы ВВС АҚШ-да әскери борышын өтейді. Әскерден кейін Маккарти университетке қайта оралады. 1957 және 1959 жылдары студенттік газетте өзінің алғашқы әңгі-